

Ενδεικτικές Απαντήσεις Θεμάτων

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

A. Οι εικόνες του ποιήματος, η εικόνα του ουρανού και του ποιητή που πετάει, συναιρούν και συμπυκνώνουν το «μήνυμα» της ιστορίας. Με το συμβολισμό τους αισθητοποιούνται οι κύριες ιδέες του ποιήματος, ότι δηλαδή ο κόσμος της ποίησης είναι τραυματισμένος και ότι ο ποιητής οφείλει να πετάει. Ειδικότερα το ποίημα συντίθεται από α) την ιδεοπλαστική εικόνα του κακοποιημένου ουρανού, περιγράφεται ο χώρος της δράσης, ο ουρανός(στ. 1-3) β) τη σκηνή του ουράνιου μηχανοδηγού. Εδώ εισάγεται ο πρωταγωνιστής, ο ελεγκτής- ποιητής, ως ουράνιος μηχανοδηγός (στ 4-6) και γ)την ιδεοπλαστική εικόνα και σκηνή του ποιητή ως ιερού πτηνού που με σπασμένα φτερά αγωνίζεται να πετάξει. Εδώ αιτιολογείται η δράση του ποιητή (στ 8-11)

Η σχέση ανάμεσα στην 2^η και στην 3^η ενότητα είναι ρευστή, καθώς ο έβδομος στίχος «εγώ» μπορεί να ανήκει και στη μία και στην άλλη ενότητα. Οι δύο βουλητικές προτάσεις με το κοινό υποκείμενο «εγώ» είναι οι αρμοί του ποιήματος- συνδέουν τη 2^η και την 3^η ενότητα- και σηκώνουν το νοηματικό βάρος, καθώς εκφράζουν το χρέος του ποιητή.

Οι τρεις παραπάνω ιδεοπλαστικές εικόνες είναι αλληλένδετες, αλλά με διαφορετικό κέντρο βάρους η καθεμία. Στην πρώτη κυρίαρχο στοιχείο είναι ο ουρανός, στη δεύτερη ο ελεγκτής- ποιητής και τα αστέρια και στην τρίτη ο ελεγκτής- ποιητής. Η πρώτη εικόνα είναι στατική, ενώ οι άλλες δύο κινητικές.

B1. α) Ένα από τα χαρακτηριστικά του εξπρεσιονισμού, που κατά το Γιάννη Δάλλα αποτελεί τον πνευματικό ορίζοντα του Μίλτου Σαχτούρη όχι απλώς σαν τάση ζωγραφικής, αλλά και σαν κίνηση της λογοτεχνίας και του πνεύματος και τέλος, σαν έκφραση ζωής, είναι η κυριαρχία των χρωμάτων. Τα χρώματα στον “Ελεγκτή” δίνονται έμμεσα- υπαινικτικά με τις λέξεις: “μπαξές”, “αίμα”, “ουρανός” και “χιόνι”,

β) Η λέξη μπαξές παραπέμπει σε πανδαισία χρωμάτων, ανακαλεί στη συνείδησή μας εικόνες κήπου, βλάστησης, ευφορίας που προκαλούν και ανάλογη ψυχική διάθεση. Ενώ το αίμα και το χιόνι παραπέμπουν σε

«χιόνια και αίματα του αλβανικού μετώπου ή του σκληρού κατοχικού χειμώνα του '42(κατά την άποψη του Γιάννη Δάλλα) ή σύμφωνα με μια ευρύτερη θεώρηση, στις εφιαλτικές μνήμες του εμφυλίου και της σκληρής μεταπολεμικής περιόδου. Αξίζει να τονιστεί η επιλογή των λέξεων αίμα και χιόνι, λέξεων που υποβάλλουν έντονα το κόκκινο και το άσπρο χρώμα, το κόκκινο συμβολίζει το αίμα, την επιθετικότητα, τη βία, το άσπρο συμβολίζει την αγνότητα, αλλά και το θάνατο (με άσπρα σεντόνια σκεπάζουμε τα έπιπλα, και ιδιαίτερα τους καθρέφτες, όταν πεθαίνει κάποιος δικός μας για να δηλώσουμε το πένθος). Στην ίδια εικόνα, υποβάλλεται επίσης και το γαλάζιο χρώμα του ουρανού, που συμβολίζει το πνεύμα, την ουράνια αλήθεια, την αιωνιότητα. Η εικόνα του του ματωμένου ουρανού θα μπορούσε να αναλυθεί ως εξής: το αίμα των σκοτωμένων βάφει κόκκινο τον ουρανό, τον χώρο της ποίησης, με αποτέλεσμα αυτός να χάνει την πνευματικότητά του. Το λευκό χιόνι είναι μία αχνή ελπίδα στο όνειρο που έχει μετατραπεί σε εφιάλη. Η ποίηση καθρεφτίζει τα προβλήματα της πραγματικής ζωής και είτε τα καταγγέλλει είτε προσπαθεί να τα υπερβεί, αυτό είναι οδυνηρό.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι όλη η 1^η ενότητα αποτελείται από την υπερρεαλιστική εικόνα του ουρανού που είναι γεμάτη από το παράλογο της σαχτουρικής ποίησης. Κυριαρχούν τα αποκλειστικά για την ποίηση του Σαχτούρη χρώματα κόκκινο και άσπρο και τα συναισθήματα του πόνου και της φρίκης.

B2. ΤΙΤΛΟΣ: Πρόκειται για ένα σύνηθες έναρθρο ουσιαστικό, «Ο Ελεγκτής», που ορίζει το χώρο για να προετοιμαστεί ο αναγνώστης για την είσοδο του στον μαγικό κόσμο του ποιητή και να παρακολουθήσει μια παράξενη και ωστόσο γοητευτική μικρή, πικρή ιστορία. Ετυμολογικά ο τίτλος συνδέεται με το ρήμα "ελέγξω" και ορίζει το χρέος του ποιητή ως διαμεσολαβητή για την αποκατάσταση της επικοινωνίας των ανθρώπων με τον ουρανό, το χώρο της ποίησης που τροφοδοτεί το όραμα και τις πνευματικές και ηθικές αξίες που βάλλονται από την δίνη του πολέμου. Επιπρόσθετα, το κεφαλαίο του ουσιαστικού "Ελεγκτής" δίνει βαρύτητα στο χρέος με το οποίο είναι επιφορτισμένος ο εξπρεσιονιστής- ποιητής.

Γ . Στους στίχους αυτούς ο πρωταγωνιστής ποιητής με σεμνότητα μας πληροφορεί για το επικείμενο πέταγμα του. Με την ανακοίνωση αυτή η εικόνα της επικείμενης δράσης «εγκιβωτίζεται» στο παρόν και ο χρόνος (παρόν –μέλλον) συναιρείται. Το «εγώ», που αποτελεί μόνο του τον έβδομο στίχο, υποδηλώνει τη μοναξιά του ήρωα και τον ενδιάμεσο χώρο στον οποίο κινείται ο ποιητής, ανάμεσα στη γη και στον ουρανό, όπως ο έβδομος στίχο, υποδηλώνει τη μοναξιά του ήρωα και τον ενδιάμεσο χώρο στον οποίο κινείται ο ποιητής, ανάμεσα στη γη και στον ουρανό, όπως ο έβδομος στίχος βρίσκεται στο μέσο του ποιήματος. Το «εγώ» αποτελεί και σημείο σύνδεσης ανάμεσα στη 2^η και στη 3^η ενότητα. Η σύνδεση εξασφαλίζεται με τη συντακτική του θέση: είναι υποκείμενο των δύο βουλευτικών προτάσεων («να ελέγξω», «να πετάω»), αλλά και με τη σχέση αιτίου-αποτελέσματος: «εγώ», επειδή είμαι κληρονόμος πουλιών και επειδή πρέπει να πετάω ακόμα και με τα σπασμένα φτερά (αίτιο), πρέπει και τώρα να πετάξω (αποτέλεσμα).

Η παράθεση «κληρονόμος πουλιών» αιτιολογεί την ικανότητα πτήσης και υπονοεί ότι ο ποιητής θα ξεπεράσει τους κινδύνους και θα επιτύχει το στόχο του: να φτάσει στο μπαξέ με τ' άστρα. Οι ποιητές είναι ιδιαίτερα προικισμένες φύσεις και έχουν την ιδιότητα που στερούνται οι υπόλοιποι άνθρωποι, να πετάνε. Δηλαδή, να αποστασιοποιούνται από την πραγματικότητα, να την κοιτάνε από ψηλά, να την κρίνουν ψύχραιμα και να οραματίζονται ο έναν καλύτερο κόσμο. Το όραμα αυτού του καλύτερου κόσμου θα στηριχτεί σε ηθικές και πνευματικές αξίες. Ιδιαίτερα, αξίζει να προσεχτεί το *πρέπει* (στ. 5 και 9), το οποίο τονίζει τη δεοντολογική διάσταση της ποίησης, δίνει έμφαση στην αίσθηση του υψηλού χρέους που χαρακτηρίζει τον αληθινό ποιητή και τον καθιστά ευαίσθητο δέκτη μηνυμάτων. Η αποστολή επομένως, του ποιητή είναι καθαρά ανθρωπιστική και για να υπηρετηθεί ο άνθρωπος, δεν πρέπει να υπολογίζονται οι προσωπικές δυσκολίες και αντιρρήσεις. Ο ποιητής είναι και αυτός άνθρωπος και υπόκειται στα δεινά της πραγματικότητας που τον πληγώνουν: «σπασμένα φτερά» (έμμεση αναφορά στις πληγές, τις τραυματικές εμπειρίες που χάραξαν τη ζωή του ποιητή και που σχετίζονται άμεσα με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και τον ανελέητο παραλογισμό της εφιαλτικής εποχής του). Παρ' όλα αυτά πρέπει να βρίσκει τη δύναμη να αντιστέκεται και να μένει συνεπής στο χρέος του, να δείχνει δηλαδή με την ποίηση του στους ανθρώπους το όραμα ενός ιδεατού κόσμου.

Παράλληλο κείμενο: Κοινό χαρακτηριστικό των δύο ποιημάτων είναι η αυτοαναφορικότητα, η έμμεση δηλαδή αναφορά στο ρόλο της ποίησης και στο χρέος του ποιητή, η δραματική αποστολή του εξπρεσιονιστή ποιητή που από τη μια οφείλει να καταγγέλλει το ρημαγμένο παρόν, «ένας μπαξές γεμάτος αίμα είν' ο ουρανός», και από την άλλη να

προσβλέπει στο όνειρο διασφαλίζοντας το δικαίωμα του καθημερινού ανθρώπου για "ουρανό". Είναι ο πτηνός ποιητής, "κληρονόμος πουλιών", που οφείλει "να πετάει, έστω και με σπασμένα φτερά", οφείλει δηλαδή να υπερβαίνει τη σκληρή πραγματικότητα και να παράγει ποίηση κάτω από αντίξοες συνθήκες. Αντίστοιχα στην "ανταπόδοση" του Ρίτσου ο ποιητής αναμετριέται με τις λέξεις, δίνει ποιητική αξία σε πράγματα κοινά και ασήμαντα "χαλίκι", "πεταλούδα", αφουγκράζεται τους "ολονύκτιους στεναγμούς των άστρων" τις αποδυναμωμένες από τις δύσκολες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες αξίες, αποστασιοποιείται χρονικά από τα πράγματα και επιστρατεύοντας την ποιητική ενόραση προσβλέπει στη διαχρονικότητα, "χρόνο" και στην καθολικότητα των ιδεών.

Η ποίηση του γίνεται φορέας ηθικών αξιών, "μεγάλες σημαίες", επιδιώκει την πνευματικότητα "γαλάζιο", φωτογραφίζει καταγγελτικά τη βία, την εχθρότητα και το μίσος "κόκκινο- κίτρινο". Με την πρώτη ύλη, λοιπόν, τα χρώματα της εξπρεσιονιστικής παλέτας που καθιερώνει ο Σαχτούρης, το ποιητικό «εγώ» της ανταπόδοσης "πλουτίζει τον κόσμο". Η πνευματική αυτή τροφοδότηση της εποχής απαιτεί από τον ποιητή συνεχή αγώνα και σταθερό προσανατολισμό σε μια αργή αλλά σταθερή "ανάβαση".

Ανύψωση λοιπόν "σκαλί-σκαλί" και αναρρίχηση "έσφιξα τα σκοινιά μου" αποτελούν τον κοινό χώρο- στόχο των δύο ποιητών με τη διαφορά ότι ο Ρίτσος προεκτείνει κάνοντας λόγο για τις απολαβές του ποιητή την "ανταπόδοση" και τα "παράσημα" που έπονται της ποιητικής προσφοράς. Ωστόσο ο απολογισμός είναι πικρός, γιατί τα ποιητικά "παράσημα" δεν είναι άλλα παρά "βέλη στα γυμνά πλευρά", σημάδια δηλαδή από την προσπάθεια συμφιλίωσης των αντικρουόμενων ιδεολογιών και των διαπλεκόμενων συμφερόντων της εποχής, που αφήνουν στον ποιητή τη στυφή γεύση του ανανταπόδοτου.